

Tyrimo rezultatai: Valstybės valdomų įmonių socialinės atsakomybės taikymas

Problema. Valstybės valdomos įmonės netolygiai taiko socialinės atsakomybės principus: pasak 2017 m. Valdymo koordinavimo centro (VKC) gerojo valdymo indekso, darnumas - prasčiausiai įvertintas skaidrumo kriterijus, ne visos įmonės viešina darnumo/socialinės atsakomybės ataskaitas, tik kai kurios įmonės rengia socialinės atsakomybės strategijas. Pagrindinės projekto įgyvendinimo kryptys ir tikslai yra skatinti ir padėti VVĮ savo veikloje pritaikyti įmonių socialinės atsakomybės principus bei užtikrinti efektyvią vertinimo ir stebėsenos sistemą.

Tyrimo apimtis. 2019 m. balandžio-gegužės mėn. vykdyti 19 giluminių interviu su 19¹ valstybės valdomų įmonių (VVĮ) vadovybės atstovų, siekiant įvertinti, kiek VVĮ yra susipažinusios su įmonių socialine atsakomybe (ĮSA) ir ar ją diegia savo veikloje; suprasti VVĮ motyvaciją diegti ar nediegti ĮSA; sužinoti, kaip ĮSA diegiama ir kokiais tarptautiniais standartais vadovaujamosi tai įvykdyti; identifikuoti kliūtis, stabdančias VVĮ ĮSA diegimą; išgirsti VVĮ pasiūlymus, kokie įrankiai ar paskatos efektyviausiai padėtų įmonėms integruoti ĮSA savo veikloje.

Įmonių ĮSA supratimas ir prioritetinių sričių nustatymas

Beveik du trečdaliai tirtų VVĮ turi visapusišką ir gilų ĮSA suvokimą ir tik sąlyginai maža dalis įmonių klaidingai sutapatina ĮSA su privalomomis įmonės funkcijomis ar pernelyg susikoncentruoja į paramos teikimą. Todėl darytina išvada, jog *klaidingas ĮSA suvokimas nėra pagrindinė ĮSA netaikymo priežastis*. Žvelgiant į ĮSA sritis, kurias įmonės pabrėžė kaip svarbiausias jų veikloje, atsiskleidžia aiškios tendencijos suteikti daugiausia dėmesio darbuotojų pasitenkinimo sričiai, po jos aplinkosaugai, santykiams su visuomene ar vietine bendruomene bei skaidrumui ir antikorupcinei veiklai. Interviu atskleidė, kad *prioritetai buvo pasirinkti pagal tarptautinius ĮSA standartus arba atsižvelgiant į įmonės veiklos specifiką ir poreikius, tačiau dažnai įmonės rinkosi lengviausią kelią*, t. y., ne visuomet įvardino konkrečias ir problemiškausias įmonės veiklos sritis, kurias keisdamos galėtų padaryti didžiausią teigiamą poveikį.

ĮSA formalizavimas

Interviu ir mokslinių šaltinių analizė rodo, kad aiškus ĮSA strategijos ar politikos ir atitinkamų stebėsenos procesų formavimas skatina sisteminių požiūrį į ĮSA ir tolimesnę įmonių pažangą. Tačiau *šios gerosios praktikos vis dar nėra universaliai taikomos VVĮ*. Pirmiausiai, *ne visos įmonės formalizuoja ĮSA* pasitelkiant veiklos strategijas ir rodiklius. Nors ĮSA strategijas (ar politikas) turėjo 7 iš 11 didelių VVĮ ir 2 iš 4 vidutinių VVĮ, jų neturėjo nei viena maža VVĮ. ĮSA formalizavusios įmonės motyvaciją ĮSA taikymui dažniau įvardino per konkrečias naudas verslui, geresnio įvertinimo Valdymo koordinavimo centro gerojo valdymo indekse siekį, o neformalizavusios – dažniau tik kaip vertybinį įsipareigojimą, pavyzdžiui paremti tam tikras socialines akcijas. *ĮSA strategijas turinčios įmonės taip pat dažniau turėjo darbuotoją, kuriam buvo paskirta ĮSA koordinavimo ar komunikacijos funkcija*. Tokią gerąją praktiką turėtų perimti daugiau ĮSA pažangos siekiančių VVĮ. ĮSA tikslų įgyvendinimo užtikrinimui taip pat svarbu inkorporuoti pažangos vertinimo ir stebėsenos sistemas – bet *tik pusė VVĮ teigė stebinčios tiesiogiai su ĮSA susijusius rodiklius*, o dar kelios turi ĮSA principus atitinkančius rodiklius, nors jų formaliai nenurodo kaip ĮSA. Galiausiai, darnumo principų taikymas įmonėje yra neatsiejamas nuo veiklos atskleidimo: vis dėlto, nors du trečdaliai įmonių teikė ĮSA ataskaitas, *beveik pusė VVĮ ĮSA veiklų neatskleidė pagal tarptautinius standartus*. Netaikant tarptautinių standartų prarandamos įmonių palyginamumo galimybės, kenčia nuoseklumas ir skaidrumas.

Įmonių pažangos įsivertinimas

Dideli skirtumai tarp VVĮ išryškėjo savo ĮSA pažangos vertinimuose. Dvi VVĮ teigė pasiekusios aukščiausią ĮSA brandos laiptelį (penktąjį iš penkių), viena dar nėra pažengusi ĮSA srityje (pirmasis lygmuo) ir vykdo tik jai pavestus bazinius įsipareigojimus, tuo tarpu likusiųjų savęs vertinimai svyruoja tarp šių dviejų ekstremumų. Visgi, detali pavienių įmonių analizė parodė, kad *kai kuriais atvejais VVĮ įsivertinimas neatitinka viešai prieinamos informacijos ar kitų interviu metu pateiktų atsakymų*. Įmonės galimai nuvertina savo ĮSA pažangą dėl nežinojimo, kurios įmonės vykdomos veiklos taip pat gali būti laikomos socialiai atsakingu elgesiu, o taip dažniausiai nutinka įmonėse, kuriose ĮSA nėra formalizuota ar taikoma sistemškai. Tuo tarpu įmonių savo ĮSA stadijos pervaldinimui įtaką galimai daro kelios priežastys: nėra įvertinama sisteminio ĮSA požiūrio svarba, įskaitant ir ĮSA politikos kūrimą; daroma prielaida, jog ĮSA strategijos ar politikos dokumento turėjimas leidžia įmonei būti valdysenos lygmenyje, nepaisant to, jog nėra vykdoma rodiklių

¹ Dalyvauti interviu pakviesta 31 VVĮ atsižvelgiant į VVĮ pertvarkos numatomą jų skaičiaus sumažėjimą.

stebėseną ar ataskaitomis nuosekliai atskleidžiama informacija; ir, galų gale, tikėtina, jog VVI atstovai linkę pristatyti savo įmonę kuo geriau.

Kliūtys ĮSA taikymui

Dažniausiai pačių įmonių paminėtos kliūtys ĮSA diegimui buvo *administracinė našta, kitų prioritetų pirmenybė, ribotas Valstybės ar savininkės institucijos vaidmuo, žinių ir pavyzdžių stoka bei sisteminio požiūrio trūkumas*. Šioms bei kitoms ĮSA problemoms *spręsti VVI siūlė skatinti dalinimąsi žiniomis ir gerosiomis praktikomis, didinti savininkų institucijų vaidmenį per aiškių lūkesčių formavimą ir pavyzdžio rodymą, administracinės naštos mažinimą, detalesnį ĮSA vertinimą VKC indekse bei aiškios ĮSA taikymo metodikos kūrimą*.

Institucijų vaidmuo

Dalis įmonių išreiškė didesnę valstybės ir savininkės funkcijas atliekančių institucijų vaidmens poreikį, bei iniciatyvos arba aiškios pozicijos ĮSA atžvilgiu trūkumą. Atliktoje lūkesčių raštų (toliau - Raštas) tyrime dalyvavusioms įmonėms apžvalga parodė, jog iš visų ĮSA aspektų dažniausiai Rašte minimas skaidrumas (5-ių institucijų Raštai), o antras pagal populiarumą terminas – įmonių socialinė atsakomybė (4-ių institucijų Raštai). *Raštuose dažniausiai ĮSA apibrėžimas nepateiktas arba pateiktas įvardinant darbuotojų atlyginimų kėlimą kaip pagrindinę ĮSA išraišką ir tik kai kuriuose Raštuose įvardinta ĮSA atspindi konkrečiau apibrėžtą, bet kartu ir ne pernelyg ribotą ĮSA lūkestį*. VVI suvokimas, kas yra ĮSA, svyruoja, todėl pernelyg plačiai ir be apibrėžimo įvardijami lūkesčiai galimai prisideda prie kai kurių VVI teigimo, kad valstybės institucijos neturi aiškios pozicijos ĮSA atžvilgiu.

Pastebima, kad įmonėms teikiamuose Raštuose komunikuojami su ĮSA susiję lūkesčiai skiriasi priklausomai nuo pagrindinį akcininką atstovaujančios institucijos. Nors ribota tyrimo apimtis neleidžia brėžti tiesioginių sąsajų tarp institucijų ir ĮSA taikymo pažangos VVI, matoma tendencija, kad *didesnę ĮSA pažangą rodo tos įmonės, kurių Rašte įvardijami lūkesčiai dėl ĮSA atspindi adekvačių pusiausvyrą tarp apibrėžtumo ir platumo*. Galiausiai, žvelgiant į viešojo sektoriaus vaidmenį plačiau, kelios VVI įvardino, kad pačios institucijos turėtų rodyti gerą pavyzdį taikant ĮSA savo veikloje bei stiprinti komunikaciją apie ĮSA naudas visuomenei. Tokią rekomendaciją teikia ir užsienio šalių tyrimai bei ĮSA organizacijos.

Išvada

Tyrimo rezultatai rodo, kad ĮSA potencialas dar nepakankamai išnaudotas, todėl minėtų kliūčių pašalinimas galėtų sukurti geras perspektyvas įmonėms visapusiškai diegti ĮSA, taip užtikrinant veiklos tvarumą, gerą reputaciją ir konkurencinį pranašumą. Būtina turėti omenyje ir ilgalaikę visapusiškos socialinės atsakomybės taikymo naudą valstybei – VVI gali tapti Lietuvos darnumo tikslų įgyvendinimo katalizatoriumi, taip teikdamos sektiną pavyzdį viešajam ir privačiajam sektoriui.

Projekto komanda

Agnė Buraitytė, agne.buraityte@kurkl.lt

Eleonora Lekavičiūtė, eleonora.lekaviciute@kurkl.lt

Marta Misiulaitytė, marta.misiulaityte@kurkl.lt